

Omvärldsanalys 2023 Högskolan Dalarna

Denna omvärldsanalys är ett underlag för planering och beslutsfattande vid Högskolan Dalarna i första hand inför den långtidsplanering som föregår verksamhetsåret 2024. Omvärldsanalysen är en del av lärosätets ordinarie verksamhetsplanering och uppdateras årligen. Den tas fram av Avdelningen för stöd till ledning och styrning inom Verksamhetsstödet. *Målgrupp: rektorsfunktionen, prefekter, och andra beslutsfattare vid högskolan.*

Den är uppdelad i två huvuddelar, en del med kvalitativ analys av bredare trender i omvärlden, och en del med kvantitativa data (rubrik ”Inom högskolesektorn”) där Högskolan Dalarna benchmarkas mot andra liknande lärosäten.

Inte alla aspekter av omvärlden analyseras varje år. I 2023 års omvärldsanalys (OA23) ligger fokus dels på förändringar i svensk politik det senaste året, dels på analys av studentflöden till och från Dalarna. Förra årets OA22 tog upp mer om globala förhållanden och trender; dessa har inte radikalt förändrats under året.

Sammanfattning

Trender i svensk högskolepolitik:

- Akademisk frihet och ”cancel-kultur”
 - Initiativ från ministern att granska cancel-kultur
 - Etikprövning omdebatterad
 - Mandatperioder för styrelser
- Ideologisk styrning i direktiv till högskolesektorn
 - Den förra regeringens styrning har tonats ned, men...
 - ...farhågor uttrycks för att den ersätts med annan styrning.
- Kina och dess ambitioner
 - Forskningsarbeten säkerhetspolitiskt uppmärksammade
- AI, digitalisering och informationshantering
 - Vad betyder AI för högskolans verksamhet?
 - Forskningsdata och informationssäkerhet
- Nyttospekten i högskolepolitiken finns kvar utan större förändringar

Statistik där Högskolan Dalarna avviker från omvärlden:

- Påtagligt färre reserver till såväl program som fristående kurs, än jämförbara lärosäten.
- Låg prestationsgrad, vilket hänger samman med hög andel fristående kurs och distans.
- Långvarigt sjunkande trend i externa forskningsmedel.
- Otillfredsställande ekonomisk utveckling.

Innehåll

Sammanfattning	1
Högskolesektorn i svensk politik	3
Akademisk frihet och ”cancel-kultur”	3
Kina och dess ambitioner	4
Ideologisk styrning i direktiv till högskolesektorn, inklusive hållbarhet och jämställdhetsintegrering	4
AI, digitalisering, informationshantering	5
Nyttoaspekten i högskolepolitiken	6
Inom högskolesektorn	7
Söktryck	7
Prestation, genomströmning, examen	15
Forskning	16
Lärosätesekonomi	17
Medarbetare	20
Litteratur	23

Högskolesektorn i svensk politik

Detta avsnitt behandlar politiska beslut och skeenden inom universitets- och högskolesektorn efter regeringsskiftet september 2022 som knyter an till det som behandlades i OA22. Generellt har den nya regeringen presenterat få nya propositioner, promemorior eller uppdrag som rör sektorn (2023, länk) och detsamma gäller offentliga utredningar (SOU, länk). Vårändringsbudgeten (Regeringen 2023c) medförde också relativt små ändringar för sektorn.

Akademisk frihet och "cancel-kultur"

Den nye utbildningsministern Mats Persson (L) har markerat regeringens vilja att bekämpa "cancel-kultur" (benägenheten att vilja tysta röster eller förbjuda debattämnen i offentligheten p.g.a. föregiven anstötthet) och andra former av inskränkning av den akademiska friheten (SvD 230301, länk). Detta framstår som en avsiktlig positionering, en signal om att en ny regering är på plats som i denna fråga föredrar traditionella normer framför progressivt åsiktsobligatorium. I januari 2023 gavs också UKÄ i ändrat regleringsbrev uppdrag att se över akademisk frihet, i form av fallstudier och genom en lägesöversikt (Regeringen 2023a). Det centrala temat var "lärosätenas arbete med att främja och värna den akademiska friheten och en kultur som tillåter fritt kunskapsökande och fri kunskapspridning".

Det är svårt att hitta någon fråga om berör ett lärosätes arbete och självbild mer än den om akademisk frihet, som förstås sträcker sig mycket längre än dagspolitiken. Samtidigt är frågan svårgripbar, bl.a. eftersom ingen part uttryckligen säger sig vilja inskränka denna frihet. Hoten uppstår snarast indirekt genom lagstiftning eller opinionsbildning med begränsade, vällovliga syften som styr resurser eller arbetssätt så att rörelseutrymmet inom akademiskt arbete minskas. Likaså kan friheten begränsas genom omfattande styrning i examensmål eller riktat utbildnings- eller forskningsstöd inom områden som av olika skäl ses som angelägna (Ahlbäck Öberg 2023). Det kan påpekas också att "akademisk frihet" inte behöver vara något diffust drömtillstånd. Begreppet kan konkretiseras, vilket t.ex. gjorts av Karran m.fl. (2017, citerad för svenska sammanhang av Ahlbäck Öberg 2023), och bedömas utifrån regleringar rörande t.ex. akademiska meriter, skydd mot uppsägning p.g.a. uttalad åsikt, kollegiets inflytande över strategiska beslut eller möjlighet för kollegiet att välja rektor. Ett "scorecard" på kvantitativ basis sammanställdes av EUA (2023), fokuserat på lärosätenas självbestämmande. Beroende på vilken aspekt av "akademisk frihet" man vill ta upp finns alltså möjlighet till någotsånär objektiv granskning. I dessa genomgångar inkluderas dock inte aktiv frihetsinskränkning genom att tysta obekväma röster som är "cancel-kulturens" kärna. Casson (2018, s. 8) ger en behändig uppdelning i olika gränssnitt där friheten eller autonomin kan granskas, av vilka dem mellan lärosäte och omvärld respektive lärare/lärosäte och studenter är relevanta i samband med "cancel"-aktivismen.

Ett tidigare riksdagsbeslut som vållat en ny debatt är de etikprövningsregler som infördes 2020. De hävdas idag med eftertryck begränsa forskningens frihet, till skillnad från t.ex. journalistikens, då särskilda och tidsödande restriktioner avkrävs vetenskapligt arbete (DN 230110, länk). Ahlbäck Öberg (2023) som refererats ovan behandlar även detta rätt utförligt, och i en artikel i Universitetsläraren (2023) togs praktiska problem som uppstått genom etikprövningsregelverket upp. Denna fråga har aktualitet för Högskolan Dalarna genom lärosätets forskning inom t.ex. utbildnings- och vårdsektorerna. Det bredare problemet är troligen benägenheten att se en kärnverksamhet som oändligt kapabel att utan störning inkorporera administrativt arbete eller att tillgodose allas krav på särbehandling, ett element även i cancel-kulturen. Samma benägenhet märks när det gäller myndighetssektorns åtaganden rörande t.ex. "tillgänglighet" eller diskriminering (se SvD 230403, länk). Mats Persson har anfört att regleringsbrev för universitet och högskolor ska ses över och klargjort ambitionen att minska lärosätenas administrativa börda (SvD länk 230401; detta föranledde det inlägg 230403 som

refererades ovan). Det är inte otänkbart att regeringen i denna fråga kan ha i alla fall kärnverksamheternas företrädare med sig.

En hithörande fråga där regeringen har mött opposition rör mandatperioder för externa ledamöter i högskolestyrelserna: förordnandena som beslutades av regeringen i april gäller nu endast 17 månader mot det normala tre år (Regeringen 2023d; DN, länk 230428). Motivet är ett behov av säkerhetspolitisk kompetens (se även nedan). Skälet har ifrågasatts och förkortningen har kritiserats skarpt såsom ett ingrepp i lärosätenas självständighet. Häri ligger en smula ironi, då det politiska tillsättandet av majoriteten av ledamöterna i sig själv ofta ses som en principiell begränsning av kollegiets inflytande och därmed av en central del av den akademiska friheten (t.ex. Boberg 2022).

Kina och dess ambitioner

En fråga som troligen får fördjupad aktualitet är förhållningssättet till vetenskapligt samarbete med kinesiska lärosäten och forskare (SvD 230218, länk, och ytterligare inlägg). Svenska forskare har uppenbarligen deltagit i samarbeten med partners som har nära koppling till den kinesiska staten. Den ovan nämnda förkortningen av mandatperioder i högskolestyrelserna knyter an till denna fråga; regeringen säger sig vilja förbättra kompetensen i styrelserna just om säkerhetsfrågor i akademisk verksamhet (Regeringen 2023d).

SÄPO nämner i sin årsbok för 2022 Kina som ”ett långsiktigt och växande hot” och poängterar teknisk forskning som ett intresseområde för kinesisk underrättelseverksamhet. Regeringen gav augusti 2022 FOI i uppdrag att se över utländskt ägande och investeringar inom utbildningsväsendet (Regeringen 2022). Kina nämns inte här men väl ”slutna, odemokratiska och antagonistiska stater”. Hänvisning skedde till avregleringar och konkurrensutsättning av samhällsviktig verksamhet som pågått i Sverige samt det avsevärda antalet huvudmän som finns inom sektorn som helhet. Detta illustrerar en medvetenhet om det öppna samhällets känslighet för påverkan inom till synes legala ramar. I en lagrådsremiss föreslår regeringen (2023b) också lagstiftning om granskning av utländska investeringar som innebär säkerhetsrisker.

Det finns förstås en konstruktiv aspekt i denna fråga: forskningsutbyte som sådant samt tekniskt och ekonomiskt utbyte mellan Sverige/EU och Kina har ett värde för båda parter. Även kontaktskapandet och det kulturella utbytet torde vara önskvärda saker. En mer cynisk sida av det institutionaliserade akademiska utbytet illustrerades under våren (DN 230406, länk) då det noterades att svenska lärosäten har ekonomisk fördel av att anställa just kineser, p.g.a. låg kostnad. Vidare finns ofta vetskap om dessas skyldigheter via särskilda avtal gentemot regimen och deras individuella utsatthet. Enligt artikeln har lärosäten nu börjat ifrågasätta vissa former av utbyte.

Ideologisk styrning i direktiv till högskolesektorn, inklusive hållbarhet och jämställdhetsintegrering

Vissa ändringar av statsmaktens ambitioner gentemot tidigare år kan noteras i regleringsbrev för 2023.

I regleringsbrev för universitet och högskolor saknas för 2023 helt rubriken hållbar utveckling och kravet att rapportera utsläpp från tjänsteresor är borttaget. Dessa åtaganden var tämligen långtgående och inte tydliga eller lätthanterade i sitt innehåll. Regeringen har alltså minskat den politiska ambitionen liksom lärosätenas redovisningsbörda i detta område. Även för Vinnova har vissa miljöanknutna krav tagits bort: det gäller uppdrag att redovisa egna åtgärder enligt Agenda 2030 och om cirkulär ekonomi, liksom kravet om utsläpp från tjänsteresor. De båda senare har lyfts ut för 2023 även för Formas.

Regleringsbrev för universitet och högskolor för 2023 rymmer mindre ambitiösa skrivningar än tidigare om jämställdhetsintegrering, där lärosätena nu i praktiken anmodas att följa de egna planerna som togs fram 2022. Vetenskapsrådet och Forte har sedan 2022 samma begränsade skyldighet gende-

mot regeringen. För UKÄ och UHR lyftes åiterrapporteringskrav rörande jämställdhetsintegrering bort i regleringsbrevet för 2022. Inga nya uppdrag eller propositioner har presenterats inom området jämställdhet sedan augusti 2022. För Jämställdhetsmyndigheten finns i regleringsbrevet 2023 en viktig passus inskriven i uppdraget Stöd till myndigheter avseende jämställdhetsintegrering: ”Myndigheten ska, *med beaktande av den allmänna principen om den akademiska friheten, ...*” (vår kurs.). Detta återopande av akademisk frihet är nytt och rimligtvis en markering av den nya regeringens prioriteringar. Mot denna minskade styrning, reell eller signalerad, kan ställas att Vinnova, Formas och Forte alla har direktiv rörande deltagandet i forskningssamarbetet Horisont Europa, vilket i sig rymmer tydliga krav på jämställdhetsanpassning (Europeiska kommissionen). Forte (länk, 2022) anger i den egna handlingsplanen, som en indikator på måluppfyllelse, andelen beviljade ansökningar som inkluderar köns- och genusperspektiv, vilket rimligtvis styr deras agerande.

Bilden av jämställdhetsintegreringsambitionerna inom sektorn är inte entydig. Kanske går det att se situationen idag som ett skede där tidigare anvisningar ännu beaktas men där ambitionerna kring politisk styrning minskar. Även de ovannämnda initiativen från utbildningsministern mot cancelkultur och för akademisk frihet kan tala för en sådan utveckling. Det kan noteras att vissa av de ändringar som nämnts ovan skedde före regeringsskiftet hösten 2022 men efter regeringsombildningen senhösten 2021, då MP klev av och S ensamt kom att bilda regering.

I regleringsbrev för 2023 har universitet och högskolor anmodats genomföra åtgärder för att försvåra missbruk av uppehållstillstånd. Något sådant uppdrag har tidigare inte funnits. Det är möjligt att regeringen här övervunnit sin ovilja att öka lärosätenas administrativa börda och gått samarbetspartnern SD, som tydligt motsätter sig invandring, till mötes.

AI, digitalisering, informationshantering

Inom området artificiell intelligens och digitalisering har funktionen ChatGPT väckt uppmärksamhet under vintern 2022-23. Den föranledde mediediskussioner och även symposier, t.ex. lokalt vid Högskolan Dalarna (230202) och i SUNET:s regi (230126). I ett nummer av Universitetsläraren (2023) gavs stort utrymme för AI och högskolesektorn. Mest konkret berörs ett lärosätes verksamhet troligen av nya möjligheter till automatiserad, relativt god textproduktion, vars ursprung inte kan härledas till någon källa eller individ. Detta medför naturligtvis problem i samband med t.ex. examination eller bedömning av vetenskapliga arbeten. Det finns även positiva möjligheter för ett lärosäte, som t.ex. att översiktligt summera ett kunskapsläge eller att ta fram schablontexter för policy, marknadsföring eller omvärldsanalys. Nyligen har Italien som första västland åtminstone tillfälligt stoppat tillgången till ChatGPT (BBC, länk) och EU:s dataskyddsstyrelse överväger att ta fram en policy om användande (Reuters, länk). Svårigheten att följa med i teknikutvecklingen illustreras av kravet på ett halvårs moratorium inom viss bestämd AI-utveckling (Future of Life Institute 2023, länk) som framfördes av bl.a. Teslagrundaren Elon Musk under våren.

Inom området informationssäkerhet lade regeringen i december fram en promemoria om nya regler för forskningsdatabaser som rymmer personuppgifter som kan komma att användas i framtida forskning (Regeringskansliet 2022). Ambitionen var att uppdatera lagstiftningen samt att tillgodose både tänkbara forskningsbehoven och integritetskrav.

En högskola behöver ta ställning till användning av elementär AI i åtminstone rutinadministration. Högskolan Dalarnas signum om digitalisering innebär i sig ett bejakande av tekniken, även om det i förlängningen finns en risk att personal blir överflödigt vilket kan minska intresset för digitala lösningar. Rörande utbildningarna har lärosätets NGL-centrum verkat med en oklar organisatorisk placering under de sista åren; våren 2022 togs benämningen officiellt bort (och därmed ”varumärket”) och avdelningen slogs samman med annan verksamhet. Signumet tycks alltså inte beaktas konsekvent i den arbetsvardag lärosätet själv skapar. När det gäller forskningen är det troligt att den följer med i nödvändig teknisk utveckling så länge som den får besluta om egen verksamhet. En fara kan snarare

ligga i att administrativa krav på t.ex. informationssäkerhet eller etikprövning (se ovan) paras med tekniska lösningar som ter sig hämmande för forskningsarbetet och begränsar forskarnas självständighet.

En utökad digitalisering av utbytet mellan lärare och studenter kan få negativa konsekvenser i form av ytlighet och mekanisering av utbildning. Utbildning kan komma att ses som en överenskommelse: studenten gör som läraren (eller systemet) säger och får i gengäld godkänt betyg, kanske sekunder efter att digital text skickats in. Arbetsformer som är tekniskt smidiga kan komma att gynnas på bekostnad av de personalintensiva. Makten över verksamheten går då över från lärarkollegiet till administrativ personal som mår om effektivitet och regelätlydnad och värdet av ämnesexpertis eller pedagogisk skicklighet minskar. Om experter behålls inom forskning – vilket är troligt – kan en klyfta uppstå mellan dessa och undervisande personal, som ter sig främst som handläggare för tekniska system. En forskningsanknuten utbildning blir då svårare att vidmakthålla, liksom levande akademiska miljöer. Denna utveckling kan te sig avlägsen men lärosätet kan ha anledning att, medan man bejaktar digitaliseringens fördelar, även slå vakt om det individuella utbytets roll inom högre utbildning.

Nyttoaspekten i högskolepolitiken

Den relativt svaga konjunkturen kan sannolikt medföra ett intresse för utbildning och omskolning från statsmaktens sida, snarast således en förstärkning av det som framhölls t.ex. i den senaste forskningspropositionen (2020) och som belystes i förra årets omvärldsanalys. Omställningsstudiestödet, som infördes under 2022, blev av allt att döma en framgång som konstruktion (om än kanske dyrare än väntat och svårare att genomföra p.g.a. stort antal intresserade) och rymmer en grundtanke om utbildningssektorn som nyttoskapare. Det är kanske inte troligt att liknande initiativ startas av den nya regeringen, särskilt som konjunkturläget tycks osäkert, åtminstone vad gäller den ekonomiska nedgångens djup och varaktighet. Å andra sidan tycks den nya regeringen inte ha en syn på lärosätena och samhällsnyttan som skiljer sig från den föregående. Det intresse för akademisk frihet som märkts och som diskuterats ovan kommer knappast att inkräkta på resursallokeringen till exempelvis vård- och utbildningssektorerna. För Forte, Formas och Vinnova rymmer regleringsbrev för 2023 direktiv om tillgängliggörande av forskningsdata, vilket går att utläsa som en ambition att ”nyttiggöra” och sprida akademiskt arbete. Vårändringsbudgeten (Regeringen 2023c) inkluderade ett ansevärt tillskott till vuxenutbildning (500 mkr) och även ytterligare medel till yrkeshögskoleutbildning, bådadera främst motiverade av arbetsmarknadsskäl.

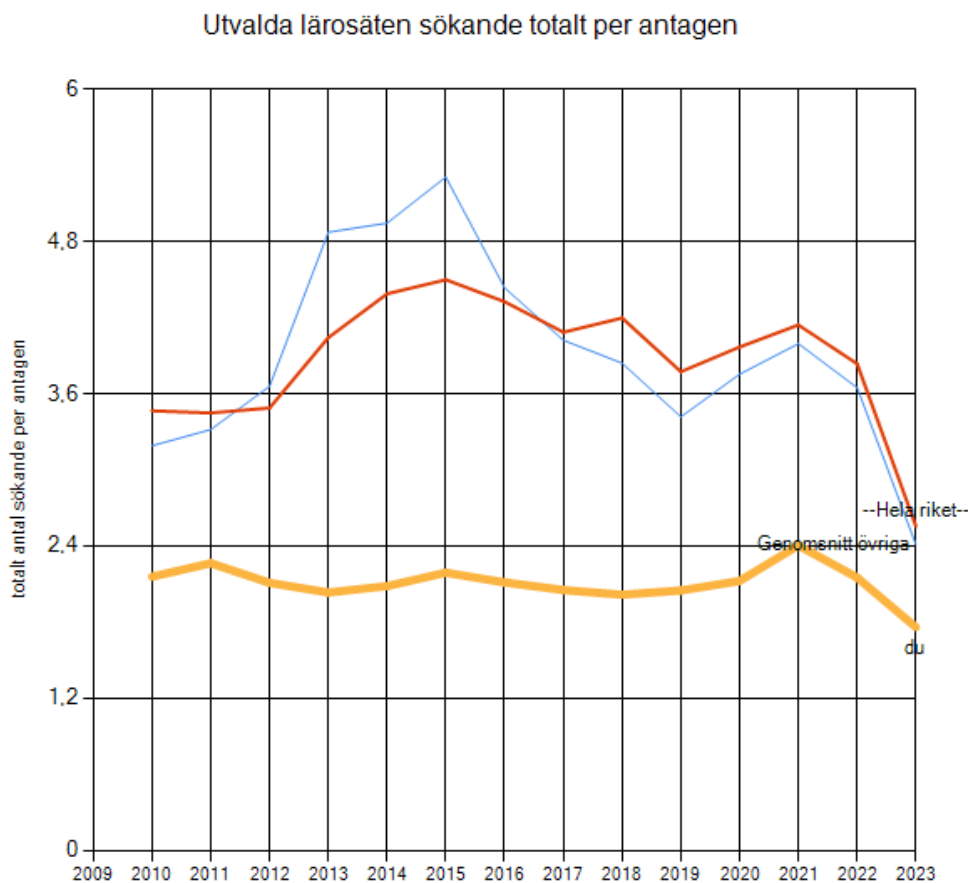
Inom högskolesektorn

I detta avsnitt presenteras ett urval statistik om Högskolesverige, och hur Högskolan Dalarnas utveckling står sig i jämförelse med andra liknande lärosäten.

Söktryck

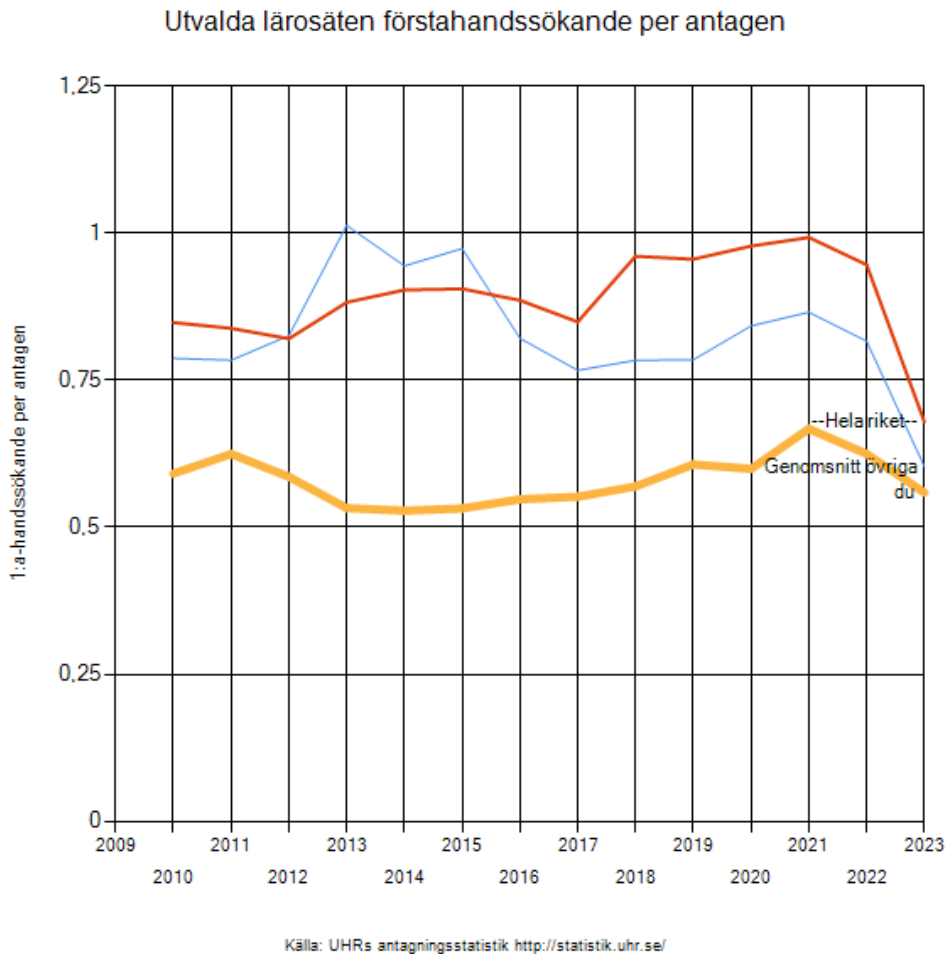
Söktrycket är ett viktigt mått på hur många studenter som vill läsa vid ett lärosäte. Det visar både lärosätets attraktivitet och dess tillväxtpotential. Att jämföra lärosäten är dock inte helt enkelt. Vi väljer här att normalisera måttet i förhållande till hur många studenter som antagits, vilket i sin tur är ett ungefärligt mått på antalet utbildningsplatser.

Nedan visas först totala antalet sökande, därefter antal förstahandssökande (notera olika skalor), summerat över alla utbildningar, för HDa ("du"), för hela riket, och för en utvald referensgrupp med liknande lärosäten¹. Samma referensgrupp används genomgående i det här dokumentet. Notera att data för 2023 gäller enbart VT, eftersom antagningen för HT inte är klar; det förklarar en del av nedgången, men inte hela. Den nedåtgående trenden består även om enbart VT-siffror från tidigare terminer beaktas.

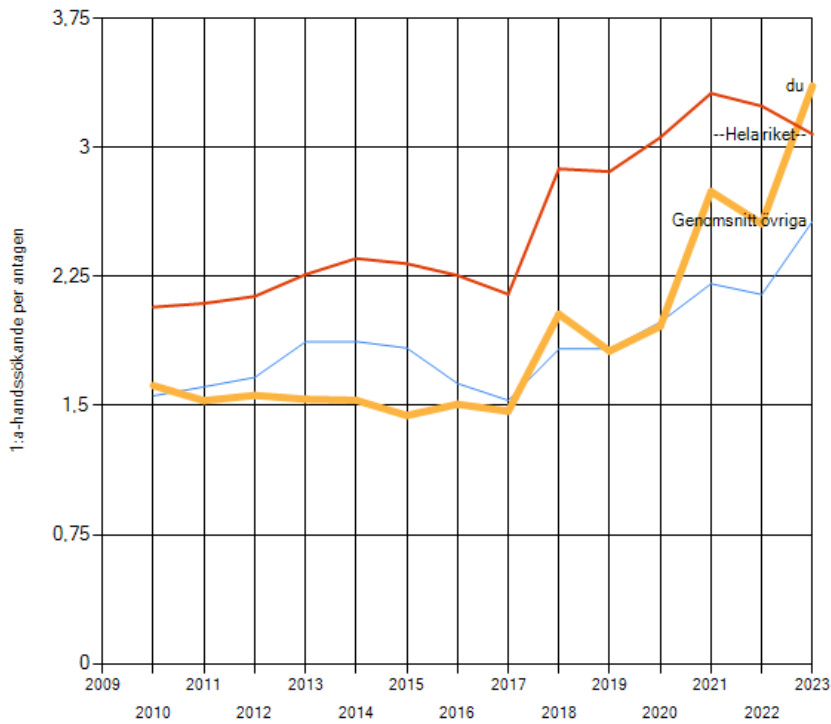
Källa: UHRs antagningsstatistik <http://statistik.uhr.se/>

¹ BTH, HB, HiG, HH, HJ, HiS, HKr, HV, KaU, LnU, MiUn, ÖrU. Dessa lärosäten har valts som referensgrupp därför att de alla har sin bas i en region utanför storstäderna, och är någorlunda jämförbara med HDa i storlek. Det som kallas "Genomsnitt övriga" i diagrammen är den gruppen. I vissa diagram finns även en kurva för hela riket; den domineras av de stora universiteterna.

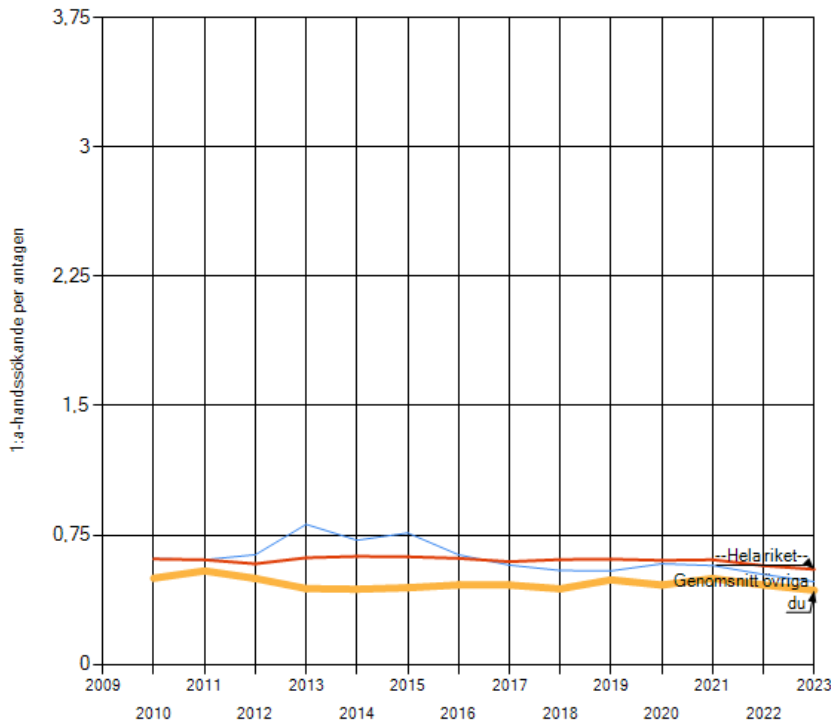
I diagrammen ovan ligger HDA påtagligt lägre än övriga lärosäten, vilket är bekymmersamt för ett så viktigt mått. Dock förklaras en stor del av skillnaden med HDA:s annorlunda utbildningsutbud med betydligt större andel fristående kurser. Fristående kurser har generellt lägre antal sökande än program. Om man jämför program och fristående kurser var för sig blir resultatet som nedan. Nu ligger HDA högre än jämförelsegruppen och i nivå med riket vad gäller program, medan söktrycket för fristående kurs vid HDA fortfarande är något lägre än övriga.

Utvalda lärosäten förstahandssökande per antagen, program

Källa: UHRs antagningsstatistik <http://statistik.uhr.se/>

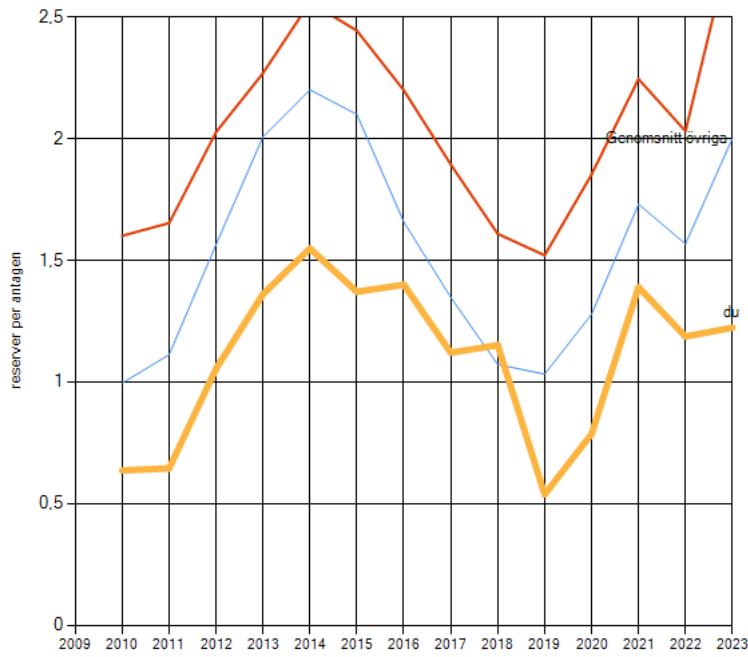
Utvalda lärosäten förstahandssökande per antagen, fristående kurs

Källa: UHRs antagningsstatistik <http://statistik.uhr.se/>

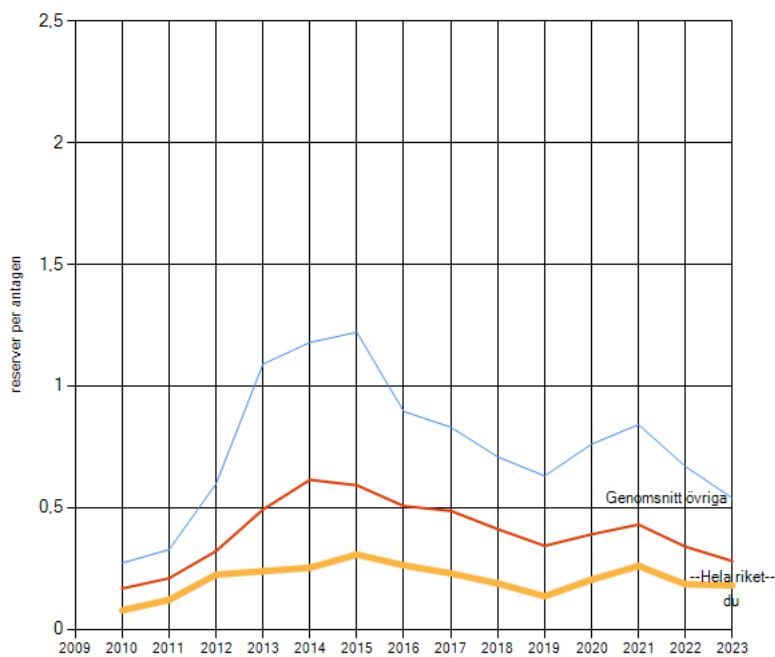
Antalet reserver är också ett viktigt mått, för det mäter direkt lärosätets potential att expandera utbildningar: hur många potentiella studenter finns det som faktiskt står i kö och vill in? Det mäter också lärosätets känslighet för fluktuationer i söktrycket, och mäter hur nära botten av tunnan som vi skrapar i antagningen, vilket blir ett indirekt mått på studentkvalitet. Här ligger HDa påtagligt under både jämförelsegruppen och riket vad gäller både program och fristående kurs.

Utvalda lärosäten reserver per antagen, program

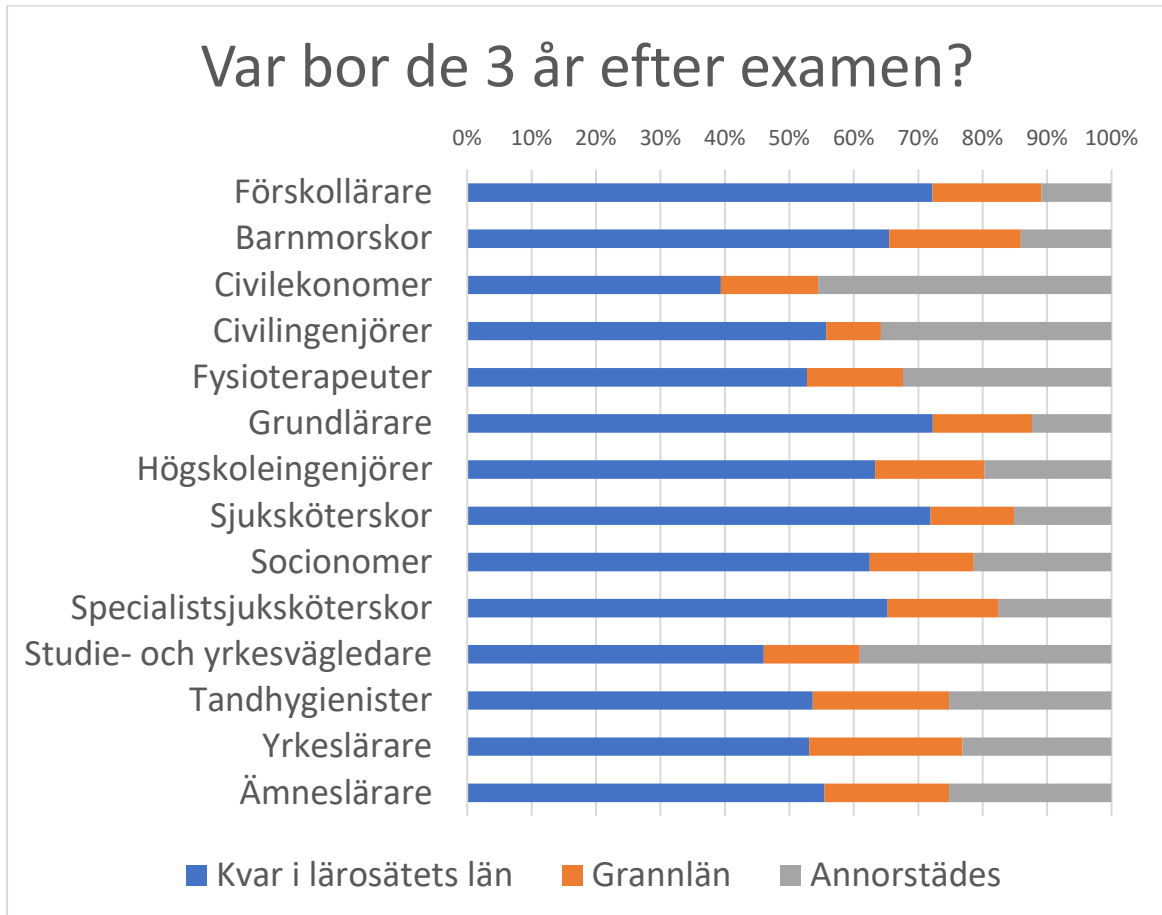
Källa: UHRs antagningsstatistik <http://statistik.uhr.se/>

Utvalda lärosäten reserver per antagen, fristående kurs

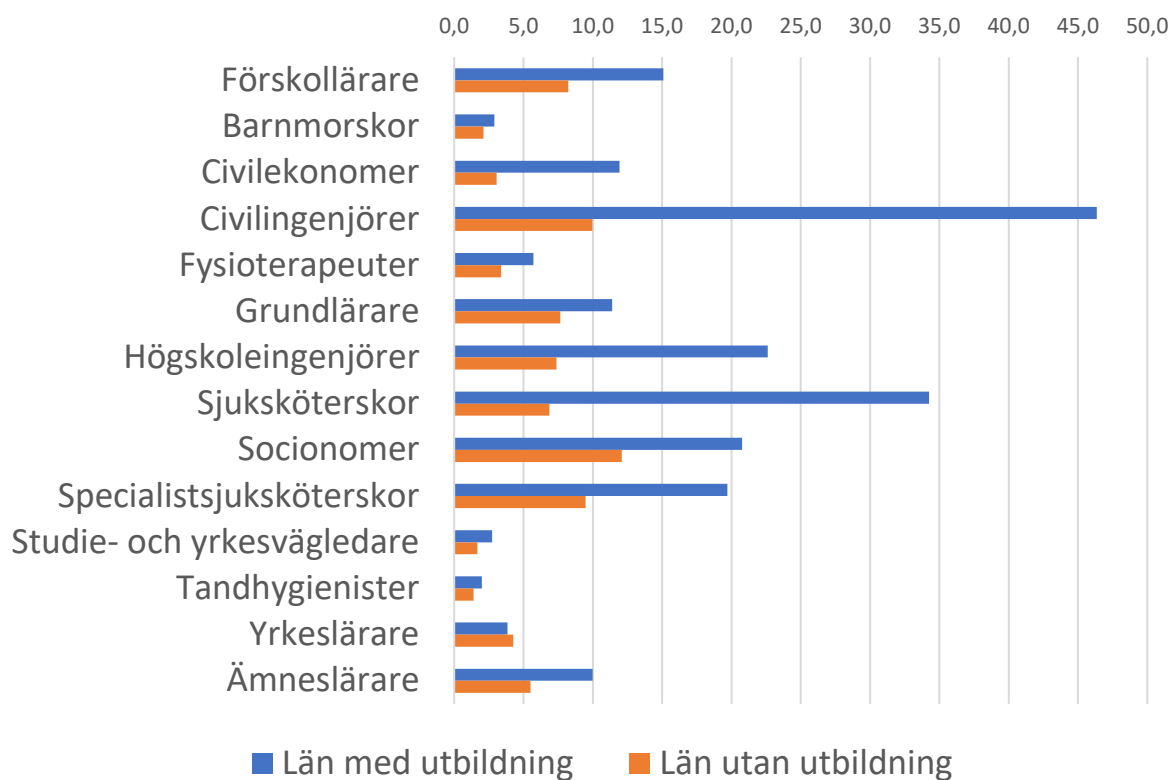
Källa: UHRs antagningsstatistik <http://statistik.uhr.se/>

Trots att en stor del av studenterna läser på distans förblir geografin viktig både för studenternas val av lärosäte, och för deras framtida yrkesutövning. En majoritet av de studenter som läser en yrkesutbildning börjar jobba i lärosätets län. Diagrammet nedan visar fördelningen av bostadsort tre år efter examen mellan lärosätets län, grannlän, och resten av landet, för alla i riket som tog yrkesexamen 2013-2018.

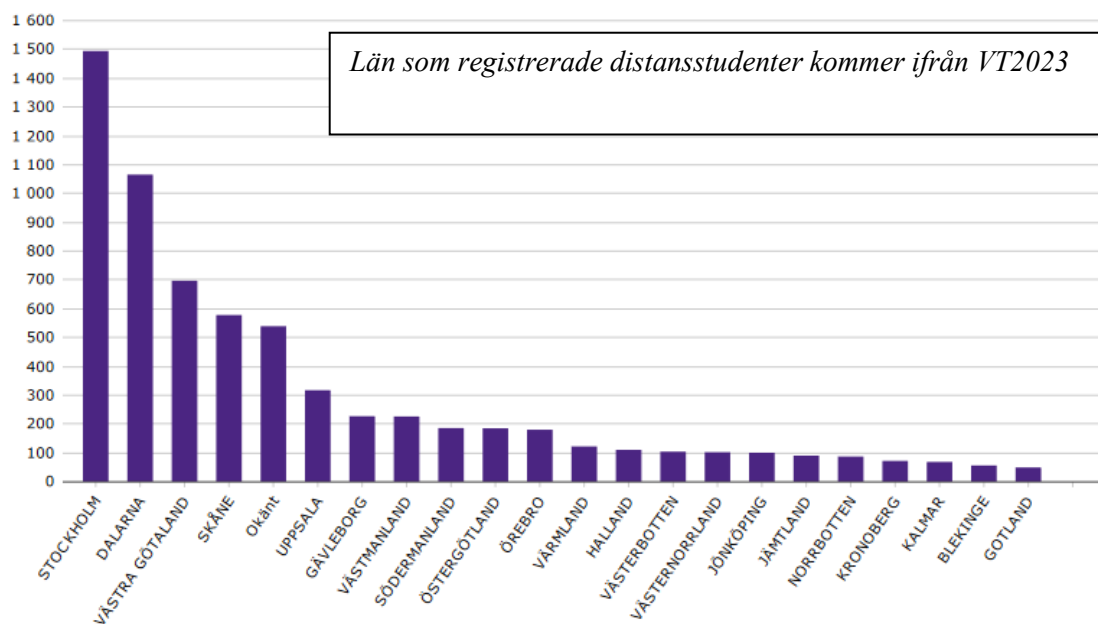
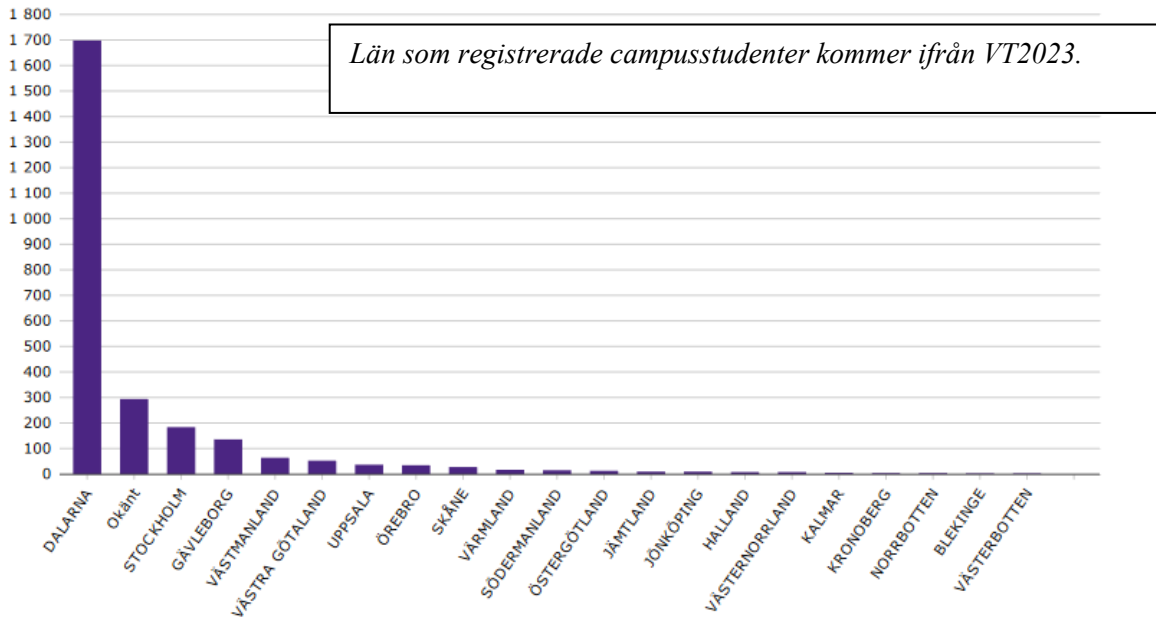

Därför är det viktigt att i synnerhet de mest "kvarstannande" utbildningarna – förskollärare, grundlärare, sjuksköterskor – finns i varje län. Kompetensförsörjningen blir betydligt svagare i län utan en viss utbildning än i län med, se diagram nedan (baserat på samma urval som diagrammet ovan).

Tillförsel av kompetens per år per 100 000 befolkning

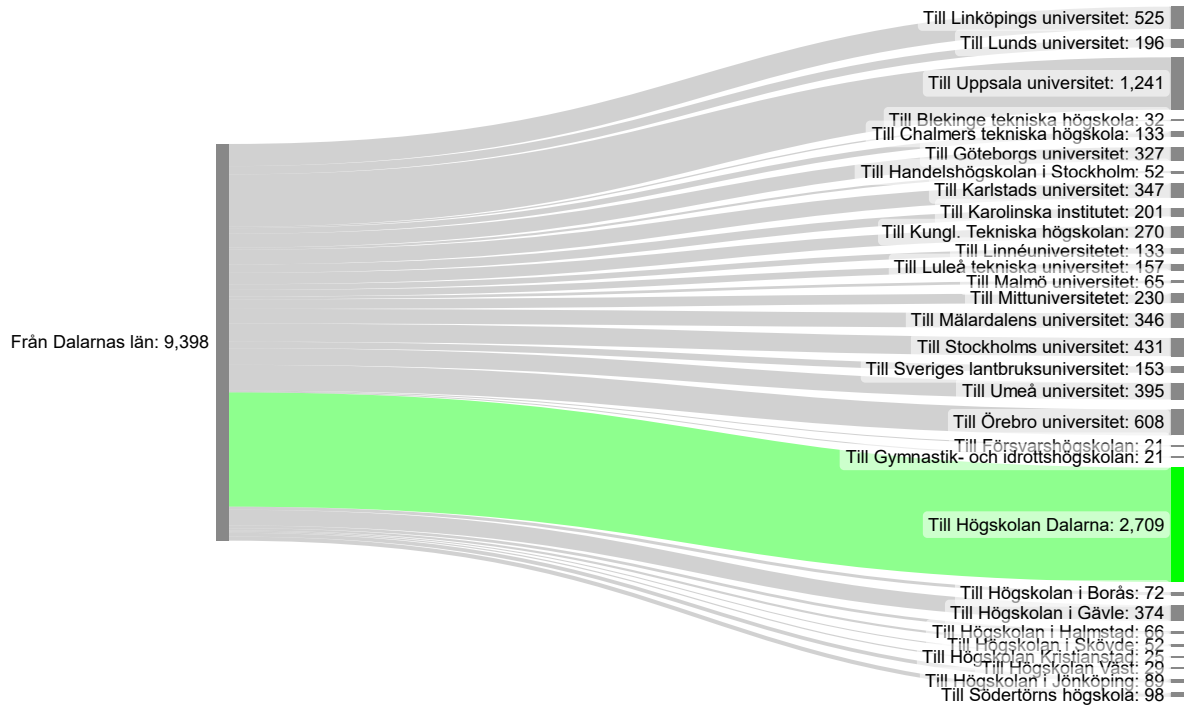

Dalarnas län förblir en viktig bas för Högskolan Dalarna, och högskolan förblir viktig för regionen. Men skillnaderna är påtagliga mellan olika studentgrupper. Bland campusstudenter dominerar dalfolket helt, medan Dalarna inte ens är största län bland distansstudenter – i stället är Stockholm störst med Dalarna på andra plats, tätt följt av de andra storstadslänen. De två figurerna nedan visar skillnaden.

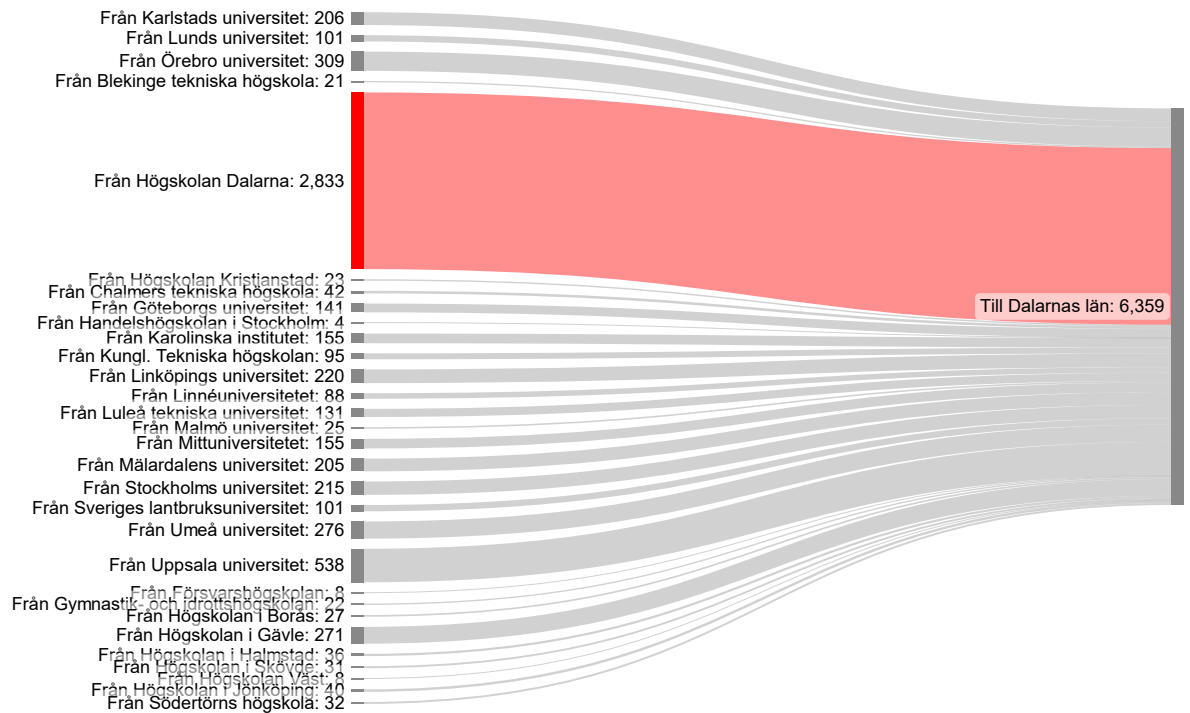

Om man betraktar enbart studenter som tar examen är sambandet tydligt mellan ursprungslän, studieort och framtida bosättning. I de tre figurerna nedan visas studentflöde i tre olika grupper med anknytning till Dalarna:

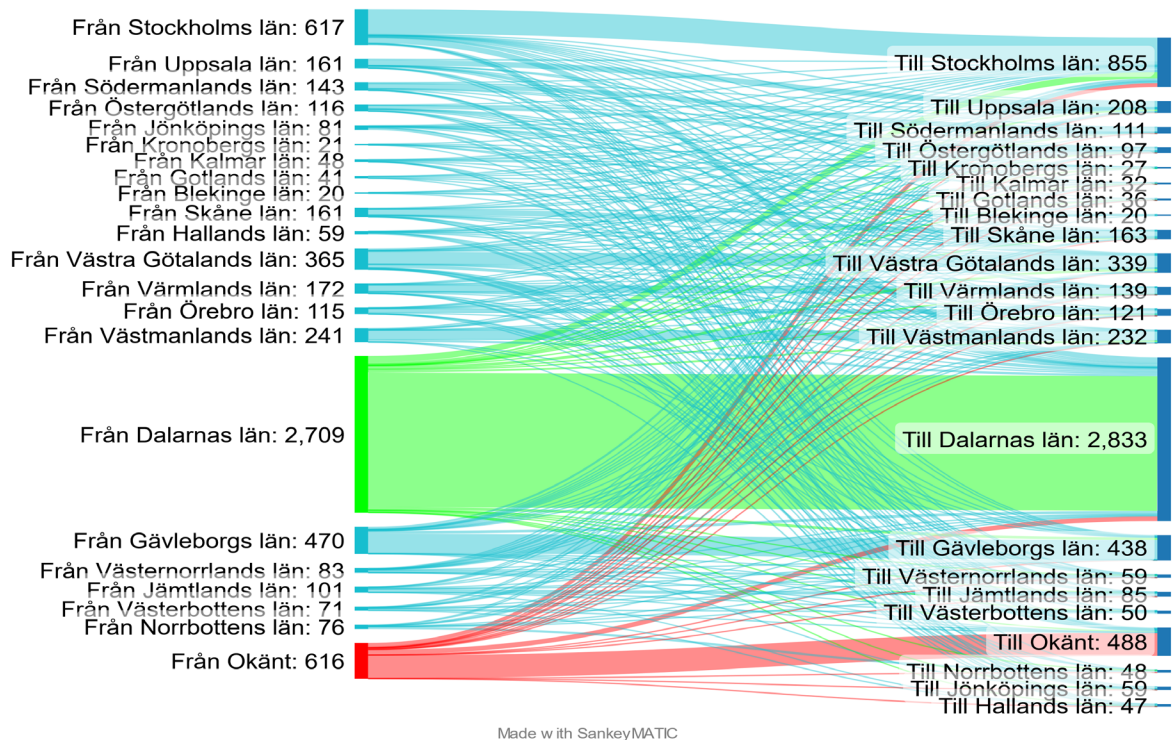
- Studenter med ursprung i Dalarna, vilket lärosäte tog de examen vid?
- Studenter som arbetar i Dalarna tre år efter examen, vilket lärosäte tog de examen vid?
- Studenter som tog examen vid Högskolan Dalarna, vilka län bodde de i före och efter studierna?

Made with SankeyMATIC

Made with SankeyMATIC

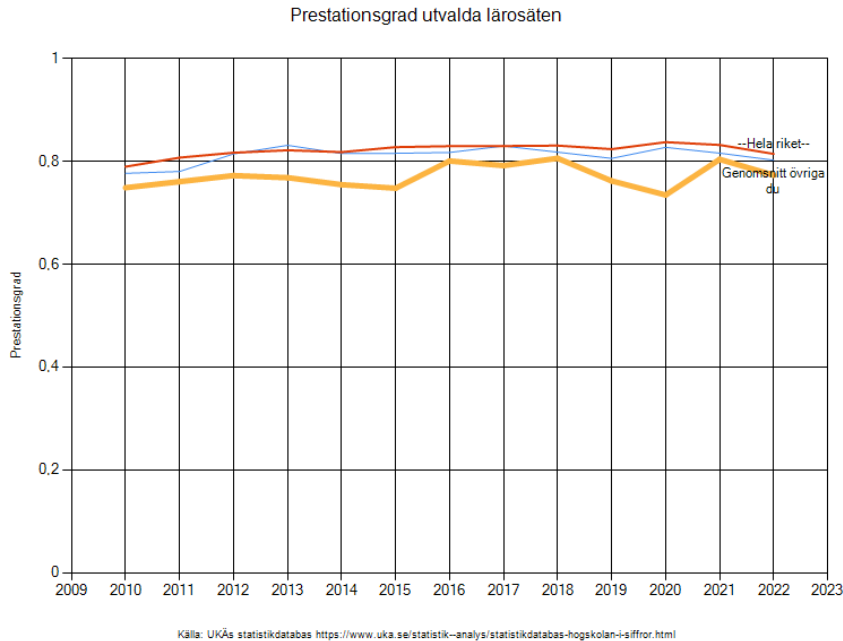
Motsvarande diagram finns även tillgängliga för ett antal specifika utbildningar.

Prestation, genomströmning, examen

Att studenter påbörjar en utbildning är inte ett självändamål. Syftet med verksamheten är att de ska uppnå utbildningens mål, ta sina poäng, och så småningom ta examen. Två mått på detta presenteras i det här avsnittet för olika studentgrupper. Först prestationsgrad, som är ett mått på vilken andel av påbörjade kurser som studenter slutför med godkänt resultat. Därefter kommer examensfrekvens, mätt som vilken andel av programnybörjarna som efter ett visst antal år har tagit ut en examen. Det måttet är inte meningsfullt för fristående kurs, eftersom många studenter läser fristående kurs i annat syfte än att ta examen.

För båda måtten gäller att idealresultatet är 100 %, men det går knappast att uppnå. Ett mer normalt utfall ligger snarare kring 80 %.

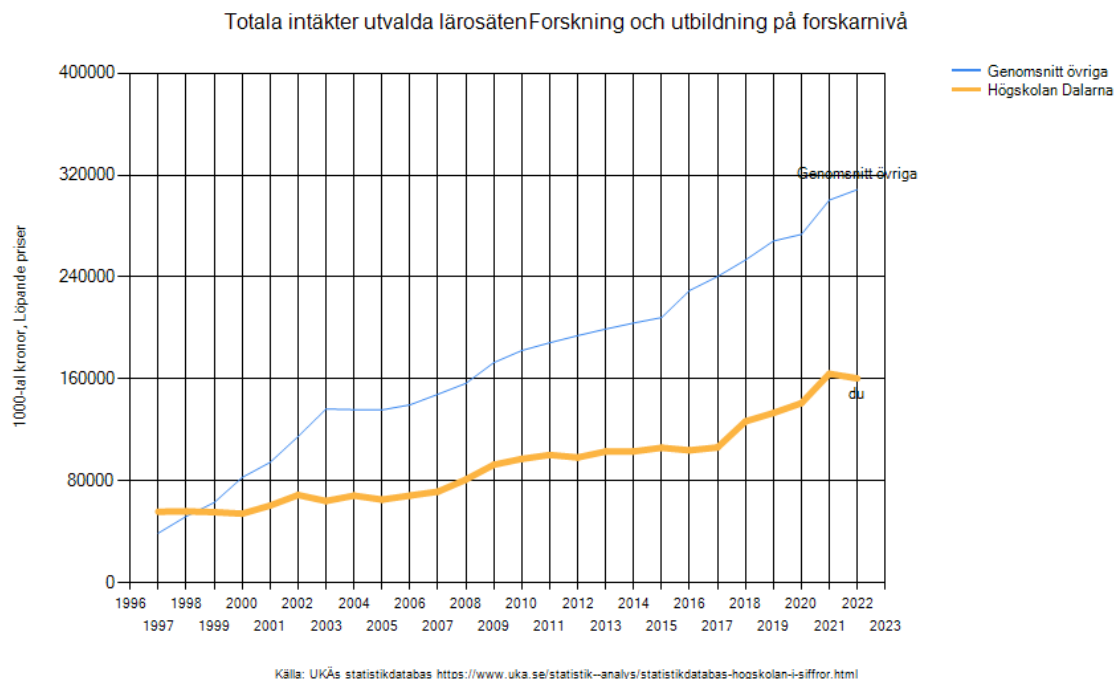
Det första diagrammet nedan visar hur prestationsgraden varierar över tid för samma jämförelsegrupper som tidigare diagram ovan. Rikets kurva och jämförelsegruppens kurva följs åt, medan Högskolan Dalarna pendlar upp och ner därunder. Den upphämtning som sågs 2021 byts i en nedgång 2022. Samtliga studenter på alla olika takbeloppsfinansierade utbildningar är inkluderade i diagrammet.

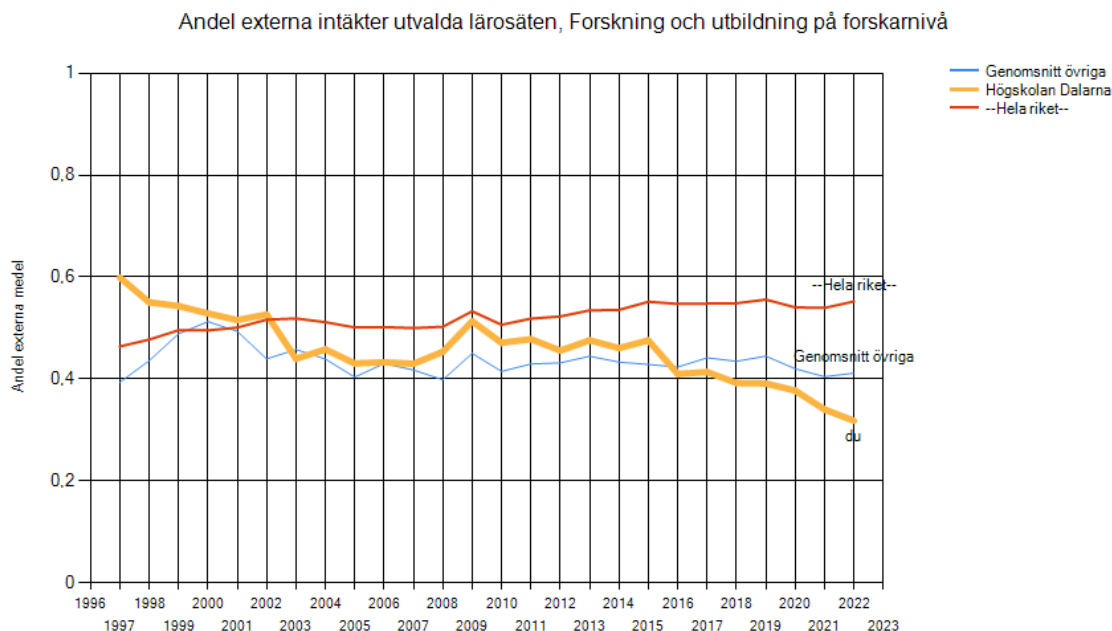
Prestationsgraden skiljer sig ganska mycket mellan utbildningsformer. Program har överlag högre prestationsgrad än fristående kurs, och campusstudier högre än distansstudier. Vidare har utbildningar som leder till legitimationsyrken (vård & lärare) genomgående hög prestationsgrad. Därför spelar utbildningsmixen stor roll för den totala prestationsgraden, och Högskolan Dalarna har en ogynnsam mix i förhållande till jämförelsegruppen med betydligt mer fristående kurser på distans, vilket förklarar att vi oftast ligger lägre än övriga.

Forskning

Forskningsanslagen har ökat markant under hela perioden, även justerat för lönekostnadsökningen. Högskolan Dalarna har inte hängt med trenden, utan vår ökningstakt är på en lägre nivå än genomsnittet i jämförelsegruppen (som inkluderar ett par relativt forskningstunga nya universitet).

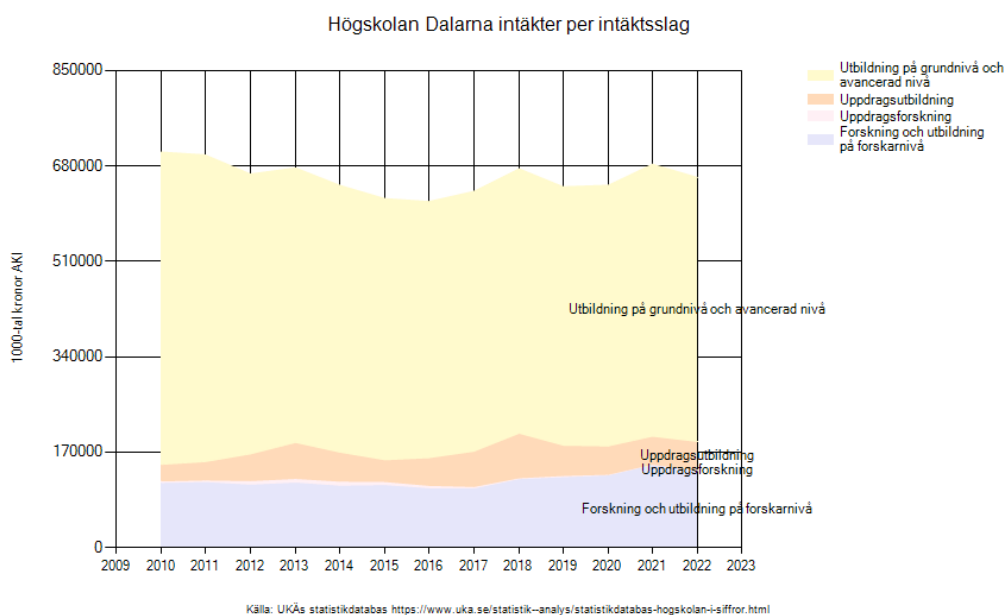

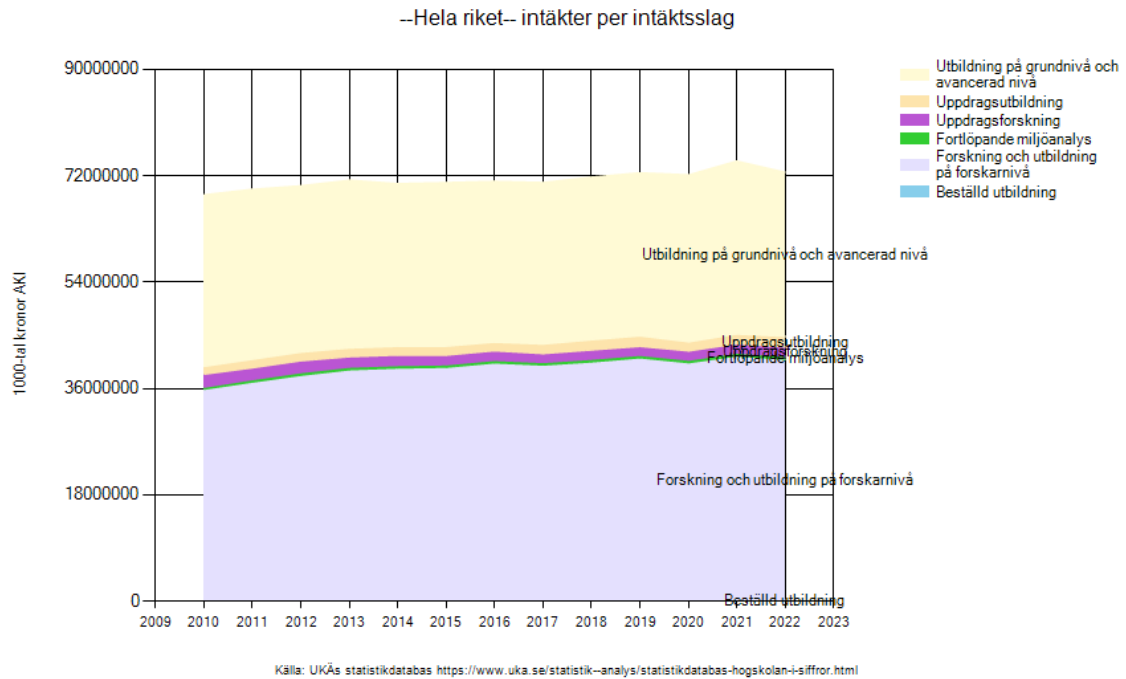
Ett mått på forskningens framgång kan vara förmågan att attrahera externa forskningsmedel från olika finansörer. I diagrammet nedan visas vilken andel av de totala forskningsmedlen som kommer från externa källor. För riket ligger andelen ganska stadigt kring 50 %, trots att forskningsanslagen har höjts påtagligt under perioden. För jämförelsegruppen är nivån lika stadig på drygt 40 %. Tyvärr är trenden för Högskolan Dalarna stadigt sjunkande, och har gått från att ha legat över både jämförelsegruppen och riket i början av perioden till att ligga stadigt under övriga från 2016 och framåt. Den nedåtgående trenden har blivit brantare de senaste åren.

Lärosätesekonomi

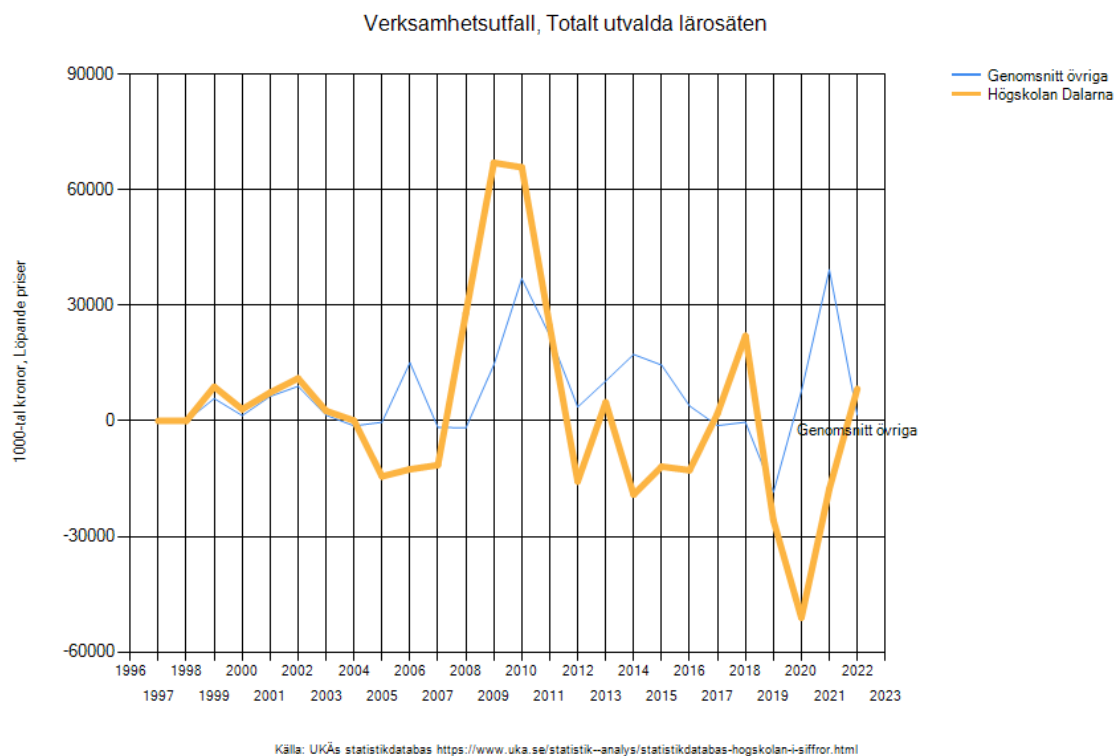
Här visas utvecklingen av några grundläggande ekonomiska nyckeltal för HDa jämfört med andra lärosäten. Det handlar om intäkter till olika verksamheter, ekonomiskt resultat och myndighetskapital, samt ersättning per student.

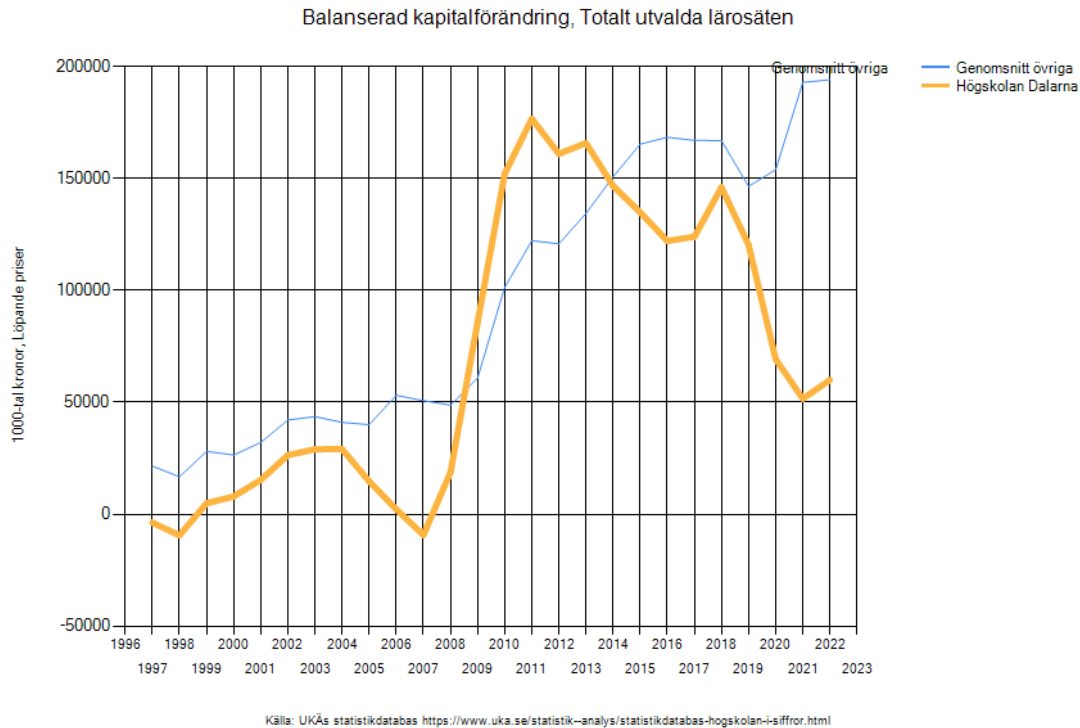

I de två diagrammen ovan syns hur intäkterna till dels HDa, dels alla rikets lärosäten, har utvecklats över tid (justerat för lönekostnadsindex AKI). Några kontraster är tydliga:

- HDa har mycket större andel utbildning och mindre andel forskning än riket.
- HDa har förhållandevis mycket uppdragsutbildning.
- Trenden över tid är ökande för riket, men inte tydlig för HDa som pendlar upp och ner.

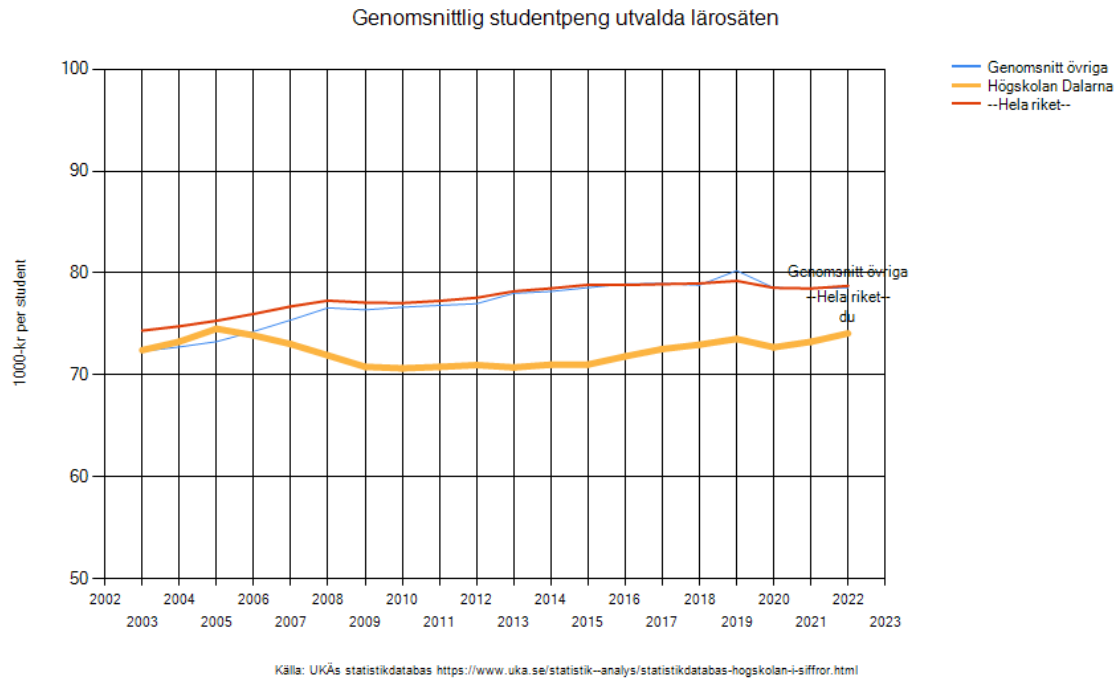

I diagrammet med verksamhetsutfall ovan visas det ekonomiska resultatet, dels för HDa, dels genomsnittet för en grupp jämförbara lärosäten. Negativa belopp innebär ekonomisk förlust. Hda gick påtagligt sämre än övriga 2020-2021, men återhämtade sig 2022. Hda har dock gått back åtta av de senaste elva åren, vilket inte är långsiktigt hållbart. Vi lever fortfarande på de stora vinster som gjordes kring 2010, men snart är de pengarna slut.

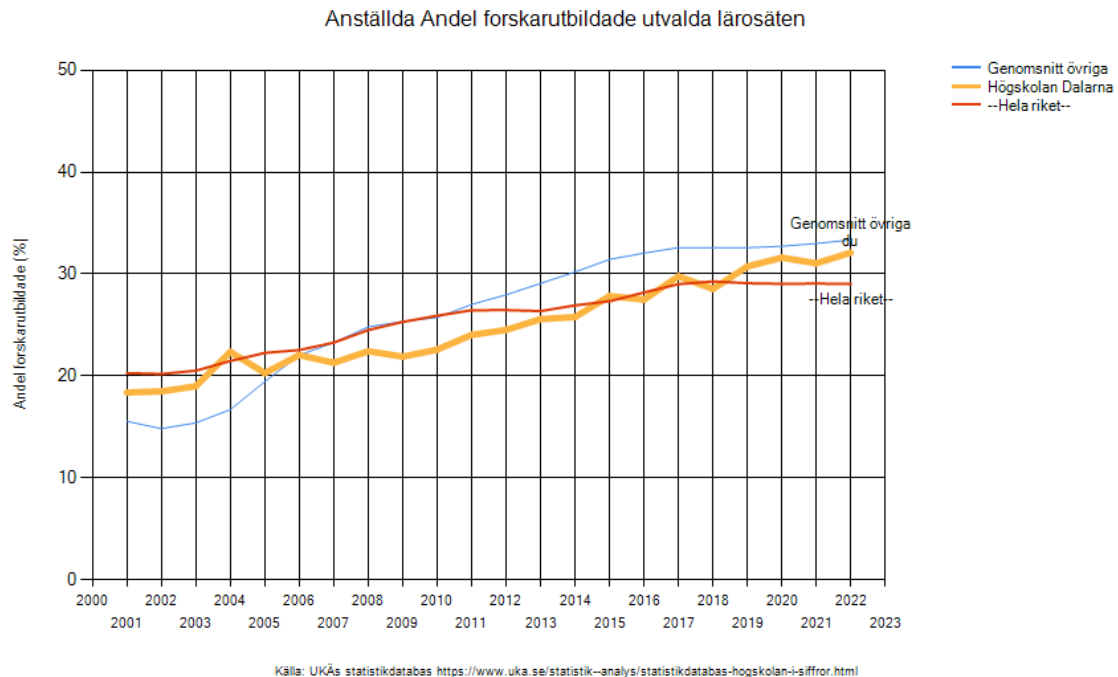
Diagrammet ovan visar myndighetskapitalet, det vill säga det förra diagrammets vinster och förluster summerat och ackumulerat över tid. Här syns ännu tydligare hur vi följde trenden bland lärosätena fram till 2018, och hur det därefter har gått utför ekonomiskt, låt vara med stabilisering 2022.

I nästa diagram visas genomsnittlig studentpeng (intäkt per HST) vid olika lärosäten. Vår jämförelsegrupp ligger mycket nära riket, medan Högskolan Dalarna från 2009 och framåt ligger på en påtagligt lägre nivå. Detta beror framför allt på den betydligt högre andelen humaniora i utbildningsmixen vid HDa.

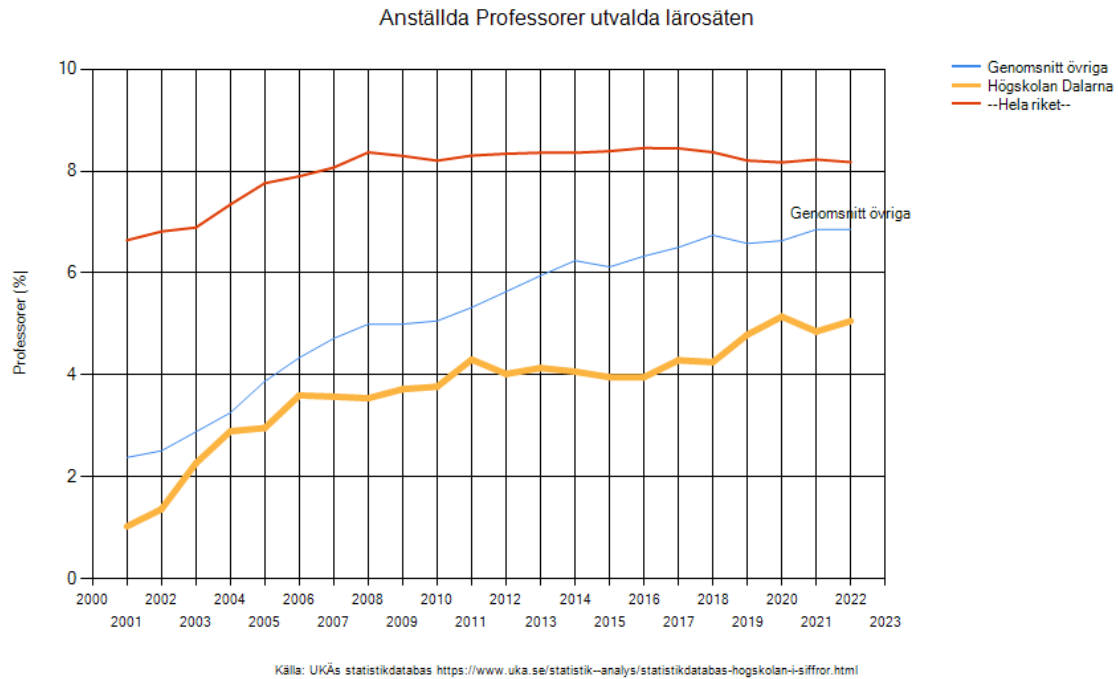
Medarbetare

Andel anställda i olika kategorier visas i de tre diagrammen nedan. Andel disputerade² har ökat stadigt under perioden, och Högskolan Dalarna hänger med den allmänna trenden.

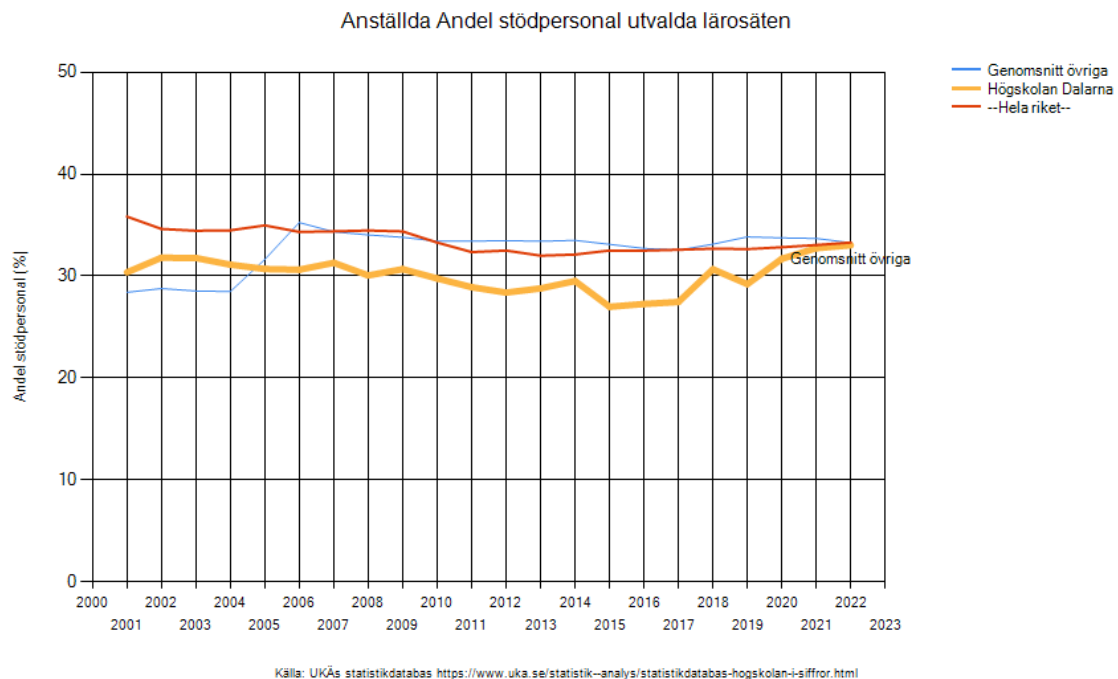

Andel professorer ökade också i början av perioden, sannolikt som ett resultat av befodringsreformen 1999, men ökningen har sedan planat ut i riket. Jämförelsegruppen fortsatte dock att öka, medan HDA halkade efter under ett antal år. Notera dock att de absoluta talen är små; en enda person kan ge ett synligt avtryck i kurvan för HDA.

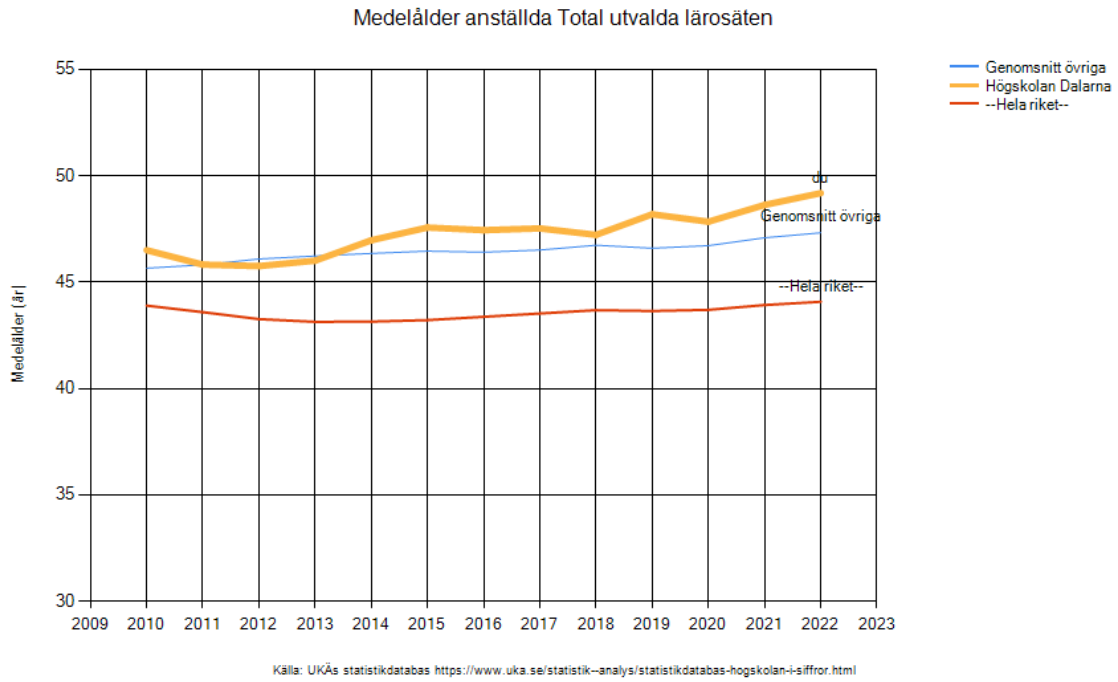
² Noga räknat andel anställda i de kategorier som normalt är disputerade: professorer, lektorer och meriteringsanställningar.

Andel stödpersonal har länge legat stabilt under genomsnittet vid Högskolan Dalarna, men har de senaste åren ökat och är nu i nivå med riket.

Högskolan Dalarna har något äldre medarbetare än övriga lärosäten, se nedan. Trenden är svagt stigande. Detta är något att beakta inför framtida kompetensförsörjning.

Litteratur

- Ahlbäck Öberg, S. 2023: Om akademisk frihet. SULF:s skriftserie XLIII.
- BBC 2023: ChatGPT banned in Italy over safety concerns. 230401.
<https://www.bbc.com/news/technology-65139406>
- Boberg, J. 2022: Lärosätenas interna organisation. Kollegialitet, demokrati och linjestyrning. Statsvetenskaplig tidskrift 124:1, 19-67.
- Casson, A. 2018: Några frågor om akademins autonomi. SUHF. ISBN 978-91-983359-4-1.
- DN 2023, länk: "Byråkrati och etikregelverk kväver den fria forskningen". 230110.
<https://www.dn.se/debatt/byrakrati-och-etikregelverk-kvaver-den-fria-forskningen/>
- DN 2023, länk: Kinesiska studenterna används för att spara pengar: "Diktaturens blodspengar". 230406. <https://www.dn.se/sverige/kinesiska-studenterna-anvands-att-spara-pengar-diktaturens-blodspengar/>
- DN 2023, länk: Oro på universiteten – regeringen anklagas för politisk styrning. 230428.
<https://www.dn.se/sverige/oro-pa-universiteten-regeringen-anklagas-for-politisk-styrning/>
- EUA 2023: University Autonomy in Europe IV. The Scorecard 2023. European University Association (EUA).
- Europeiska kommissionen (hämtat 230414): Gender equality in research and education.
https://research-and-innovation.ec.europa.eu/strategy/strategy-2020-2024/democracy-and-rights/gender-equality-research-and-innovation_en#gender-equality-plans-as-an-eligibility-criterion-in-horizon-europe
- Forte, 2023, länk: Handlingsplan för Fortes arbete med jämställdhetsintegrering 2022-2025 (uppdat. 220331). <https://forte.se/om-forte/vart-uppdrag/jamstalldhetsintegrering/handlingsplan-for-fortes-arbete-med-jamstalldhetsintegrering-2022-2025/>
- Future of Life Institute 2023: Pause Giant AI Experiments. An Open Letter. Publ 230322.
<https://futureoflife.org/open-letter/pause-giant-ai-experiments/>
- Karran, T., Beiter, K. & Appiagyei-Atua, K. 2017: Measuring academic freedom in Europe: a criterion referenced approach. Policy Reviews in Higher Education 1:2, 209-239.
- Regeringen 2022: Uppdrag att genomföra en studie. Regeringsbeslut 220818, U2022/02771.
- Regeringskansliet 2022: Långsiktig reglering av forskningsdatabaser. Promemoria U20022/04089. Utbildningsdepartementet.
- Regeringen 2023a: UKÄ ska göra fallstudier om akademisk frihet (med hänvisning till UKÄ: regleringsbrev för 2023, ändring 230119).
<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/01/uka-ska-gora-fallstudier-om-akademisk-frihet/>
- Regeringen 2023b: Ett granskningsystem för utländska direktinvesteringar till skydd för svenska säkerhetsintressen. Lagrådsremiss, 230316.
- Regeringen 2023c: Regeringens proposition 2022/23:99. Vårändringsbudget för 2023. 13 april 2023.
- Regeringen 2023d: Nya styrelser för 30 universitet och högskolor, 230427.
<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2023/04/nya-styrelser-for-30-universitet-och-hogskolor/>
- Regeringen: Dokument och publikationer, länk <https://www.regeringen.se>
- Regleringsbrev: Ekonomistyrningsverkets hemsida: <https://www.esv.se>

Reuters, 2023:European privacy watchdog creates ChatGPT task force. Länk 230414:
<https://www.reuters.com/technology/european-data-protection-board-discussing-ai-policy-thursday-meeting-2023-04-13/>

SvD 2023, länk: Militärforskare från Kina på svenska universitet. 230218.
<https://www.svd.se/a/O8WALV/militarforskare-fran-kina-pa-svenska-universitet>

SvD 2023, länk: Cancelkultur är motsatsen till liberal demokrati. 230301.
<https://www.svd.se/a/nQ0JM5/cancelkultur-ar-motsatsen-till-liberal-demokrati>

SvD 2023, länk: ”Så ska vi minska dokumentationssjukan”. 230401.
<https://www.svd.se/a/kEBjIA/mats-persson-l-sa-ska-vi-minska-dokumentationssjukan>

SvD 2023, länk: ”Otillräckligt drag mot tunga administrationen”. 230403.
<https://www.svd.se/a/y6G1Er/hans-e-andersson-otillrackligt-drag-mot-tunga-administrationen>

SOU: Statens offentliga utredningar, Utbildningsdepartementet. Länk:
<https://www.sou.gov.se/pagaende-utredningar/utbildningsdepartementet/>

SÄPO 2023: Säkerhetspolisen 2022/2023.

Universitetsläraren 2023: Forskare vill ändra i etikprövningslagen. Universitetsläraren 2023:2, s 11.

Universitetsläraren 2023: Artificiell intelligens utmanar högskolan. Universitetsläraren 2023:2, s 23-29.